

I. Франко про поняття наука

"Народ, що не шанує своїх великих людей, не варт зватися освіченим народом". Іван ФРАНКО. Промова на ювілеї Михайла Драгоманова (1895)

<https://www.writers.in.ua/writer/ivan-franko/>

Іва́н Я́кович Фра́нко́ (27 серпня 1856, с. Нагуєвичі — 28 травня 1916, Львів, Австро-Угорщина) — видатний український поет, прозаїк, драматург, літературний критик, публіцист, перекладач, науковець, громадський і політичний діяч. Доктор філософії (1893), дійсний член Наукового товариства імені Шевченка (1899), почесний доктор Харківського університету (1906). Член Всеукраїнського Товариства «Просвіта».

Упродовж своєї понад 40-літньої творчої активності Франко надзвичайно плідно працював як оригінальний письменник (поет, прозаїк, драматург) і перекладач, літературний критик і публіцист, багатогранний науковець — літературо-, мово-, перекладо- й мистецтвознавець, етнолог і фольклорист, історик, соціолог, політолог, економіст, філософ. Його творчий доробок, писаний українською (більшість текстів), польською, німецькою, російською, болгарською, чеською мовами, за приблизними оцінками налічує кілька тисяч творів загальним обсягом понад 100 томів. Усього за життя Франка окремими книгами і брошурами було понад 220 видань, у тому числі понад 60 збірок його оригінальних і перекладних творів різних жанрів. Він був одним із перших професійних українських письменників, тобто заробляв на життя літературною працею.

<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2248/a6-8.pdf?sequence=1>

Науковість — неодмінна характеристика творчого пошуку великого вченого. Непримиренний до будь-яких банальних, консервативних поглядів, канонів і звичок, усілякого догматизму(відсутність сумнівів і критики, сліпа віра в авторитети) і закостеніння думки, Іван Франко, як справедливо зазначав А. Брагінець(український філософ), нічого не брав на віру, до всього ставився критично, не боявся виявляти й аналізувати власні помилки.

Такий підхід проявився ще у ранній його творчості, що випливало з великої поваги до науки, пошуку наукової істини. Так, у студентському дослідженні «Лукіан і його епоха» І. Франко відзначив, що «наука і філософія, не маючи під собою міцного фундаменту, позбавлені глибоких животворних ідей, заражені моральною гнилизною і зневажливим ставленням до всього людського й божественного, не могли визначити людині певного й належного місця, вкласти в певні рамки людської особистості».

(Переклад автографа: «Лукіан і його епоха, як він її описав у своїх творах, зокрема в “Розмовах богів”, “Розмовах у царстві мертвих” і у “Морських розмовах” з використанням також інших творів. Написав Іван Франко).

<https://uamodna.com/articles/schastya-yak-ideal-lyudstva/>

Спираючись на слова Лукіана, Іван Франко доводить, що брехня не може претендувати на науковість, бо ж саме наука покликана утверджувати істину. Наприклад, той, хто закликає нехтувати багатством, передусім сам повинен бути далеким від будь-якої

жадоби до наживи. Інакше наука зведеться до пустопорожніх балачок, форм і трюків.

Шарлатанство — не наука, — стверджував І. Франко

Новаторські думки щодо ролі науки та її суспільної функції письменник, на чому особливо слід наголосити, висловлював ще у достатньо молодому віці. Глибоку обізнаність у цьому питанні засвідчує його праця «Наука і її взаємини з працюючими класами» (1878), у якій І. Франко прагнув передусім з'ясувати, що означає поняття «наука». Він писав: «Здавалося б, на перший погляд, що не має нічого легшого, як дати відповідь на вище поставлене запитання. Але ж історія розвитку людства вчить нас, що протягом довгих віків тисячі мислячих людей давали найсуперечливіші відповіді на те запитання, розуміли науку в найрізноманітніший спосіб і, виходячи з того розуміння, присвячували свої здібності, а не раз і все життя праці зовсім не потрібній і такій, що не має з справжньою наукою щонайменшого зв'язку».

Прикладом такого марнотратства праці молодий Франко вважав середньовічних алхіміків та астрологів, їхні передбачення і віщування. Ідеї такого ґатунку побутували за часів античності та середньовіччя, коли розуміння власне науки підмінювалося бурхливою фантазією. «Наукою, — підкреслював письменник, — можна називати тільки пізнання законів і сил природи, які проявляються всюди і як завгодно. Справжня наука не має нічого спільного з жодними надприродними силами, з жодними вродженими ідеями, з жодними внутрішніми світами, що керують зовнішнім світом. Вона має лише справу з світом зовнішнім, з природою ... Поза природою немає пізнання, немає істини. І лише

природа є тією книгою, яку людина мусить постійно читати, бо тільки з нею може з'явитися для людини блаженна правда»

Говорячи про те, що поза природою немає пізнання, Іван Франко розглядав людину як її неодмінну складову, одне з незліченних творінь природи. А тому предметом і кінцевою метою науки є людина, її цивілізаційний поступ. Людина з її історією, релігією і культурою заповнює природний простір, утворюючи органічну єдність із природою.

Неможливо віднайти істину поза природою, адже вона надає людині засоби для життя, задоволення її потреб, спонукає спостерігати і мислити. Але чи лише осягнення законів природи — єдина мета науки? Очевидно, що ні, бо у такому разі наукове пізнання не змогло б дати ані найменшої користі людству.

Саме знання, зазначав Іван Франко, нікому їсти не дає. Так, скажімо, можна знати, що на глибині моря лежать величезні скарби і водночас загинути від голоду. Справжня наука — не безплідне знання. «Від справжньої науки ми передусім вимагаємо, щоб була корисною, щоб давала нам можливість перемагати без великих втрат у вічній боротьбі з природою за існування і збереження». Письменник доводить, що істинна наука покликана виконувати два завдання: вчити, як пізнавати закони природи і як користуватися ними у боротьбі за виживання. Отже, найважливішими є знання і правда.

Побутує думка, що праця стоїть осібно від науки. Тим часом їхнє поєднання приносить велику користь суспільству. Прагнучи бути щасливою, людина, за твердженням І. Франка, може досягти цієї мети «аж тоді, коли наука і праця зіллються до неї воєдино; коли

всяка її наука буде корисною працею для суспільства, а всяка праця буде виявом її розвинутої думки, розуму, науки. І народи тільки тоді зможуть досягти щастя і свободи, коли всі будуть вченими працівниками». Тоді кожен буде розвинений інтелектуально, зможе використовувати свої знання і зусилля на добро загалу і власний добробут. Можливо, такий ідеал видається далеким і недосяжним, ба навіть фантастичним. Однак якщо проаналізувати пройдений людством шлях, то легко переконаємося, що, по-перше, воно від початку свого розвитку прямує до цієї мети, по-друге, засоби, винаходи, прагнення і боротьба дають підстави сподіватися, що здійснення цієї мети можливе, необхідне і досягне у не такому вже й далекому майбутньому, як може декому здаватися.

Важливою наукознавчою позицією вченого було твердження про те, що «наука, як і природа, є завжди одна — нероздільна і нерозривна. Все в ній взаємозв'язане, взаємодіюче, взаємозалежне: вона — ланцюг, в якому всі ланки тісно склепані між собою. Коли ж говоримо про поділ наук, то тим аж ніяк не хочемо сказати, що наука справді розпадалася на окремі частини, які не мають між собою нічого спільного. Навпаки, від порухів найменшої пилінки, найдрібнішої піщинки до найскладніших і найважчих досліджень людської думки — все становить в ній єдину цілість, одне тіло і все підлягає однаковим законам»

Висновки: Погляди Івана Франка на науку та наукознавство не були статичними, вони постійно розвивалися. Так, молодий дослідник не заперечував діалектичного методу (метод філософії; у загальному значенні вміння знаходити істину в ході раціональної дискусії між людьми, що мають різні погляди), але, зрозумівши його

наукову безпорадність, став активним критиком. І. Франко усвідомлював неминучість зміни наукових поглядів, бо вважав, що це відповідає еволюції науки і людського мислення. «Тільки той не міняє поглядів, — писав дослідник, — хто їх ніколи не мав». Ця слушна думка варта уваги, оскільки орієнтує науковців на постійний новаторський пошук, звільнення від догматичних уявлень і застарілих парадигм.

Список використаних джерел:

1. Письменники України. Іван Франко
2. Наука і наукознавство у творчості Івана Франка. С. Злупко
Вісн. НАН України, 2006, № 8
3. Стаття “Щастя як ідеал людства”. А. Власюк
4. “Наука і її взаємини з працюючими класами. Вступ.” І. Франко

КАМЕНЯРІ (написав в 22 роки)

Я бачив дивний сон.

Немов передо мною

Безмірна, та пуста, і дика площа

І я, прикований ланцем залізним, стою

Під височенною гранітною скалою,

А далі тисячі таких самих, як я.

У кожного чоло життя і жаль порили,

І в очі кожного горить любові жар,

І руки в кожного ланці, мов гадь, обвили,

І плечі кожного додолу ся схилили,

Бо давить всіх один страшний якийсь тягар.

**У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам згори, як грім, гримить:
“Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас!
Зносить і труд, і спрагу, й голод,
Бо вам призначено скалу сесю розбити”.**

І всі ми, як один, підняли вгору руки,
І тисяч молотів о камінь загуло,
І в тисячні боки розприскалися штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз по раз гримали о кам’яне чоло...

І кожний з нас те знав, що слави нам не буде,
Ні пам’яті в людей за сей кривавий труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люди,
Як ми проб’єм її та вирівняєм всюди,
Як наші кості тут під нею зогниють.

Та слави людської зовсім ми не бажали,
Бо не герої ми і не багатирі.
Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми рабами волі стали:
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всі ми вірили, що своїми руками
Розіб’ємо скалу, роздробимо граніт,
Що кров’ю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець і за нами

Прийде нове життя, добро нове у світ...

(фрагмент)

Своєрідним підсумком усієї творчої діяльності видатного літературного діяча є його поема "Мойсей". Літературна історія Франкового "Мойсея" складна і довготривала. Над поемою він працював більше, ніж півроку, проте задум виношував протягом всього життя. Особливою художньою силою сповнений пролог до поеми. Це ніби "Мойсей" у мініатюрі. У ньому сконцентровані основні проблеми поеми.

https://maximum.fm/novini_t2